

4. Зелененька І., Ткаченко В. Етнокультурні коди в українській поезії доби реакції : від дисидентів до герметистів, від Тараса Мельничука до Василя Герасим'юка. *Філологічна освіта і наука : трансформація та сучасні вектори розвитку* : наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publising», 2023. С. 179–193.

5. Моренець В. Сучасна українська лірика (особливості розвитку і логіка саморуху) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філол. наук. Київ, 1994. 48 с.

6. Пастух Т. Герметична поезія та київська школа. *Парадигма*. 2008. Вип. 3. С. 252–273. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/paradig_2008_3_20.

7. Тарнашинська Л. Василь Герасим'юк: «Найдовша дорога...», або Хоча все мало би бути навпаки. *Закон піраміди : Діалоги про літературу*. Київ : Університетське видавництво «Пульсари», 2001. С. 107–113.

Горбачук-Наровецька Ольга Василівна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).
Наукові інтереси: історія української літератури ХХ століття.

Вікторія Денисюк

Науковий керівник – к. філол. н., доц., Ткаченко В. І.

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ У ТВОРЧОСТІ ВАЛЕНТИНИ МАСТЄРОВОЇ

Анотація. У статті визначено особливості української історичної прози. Виокремлено найвідоміших представників історичної прози. Простежено розвиток

історичної романістики в Україні. Особлива увага зосереджена на романі «Тобі скажу» Валентини Мастерової та її переосмислення історії Київської Русі.

Ключові слова: історія, історичний роман, жанр, художня правда, історичне минуле, сучасне українське літературознавство.

Annotation. The article highlights the peculiarities of Ukrainian historical prose. The most famous representatives of historical prose are singled out. The development of historical novels in Ukraine is traced. Special attention is focused on Valentina Masterova's novel "I'll Tell You" and her reinterpretation of the history of Kyivan Rus.

Keywords: history, historical novel, genre, fictional truth, historical past, modern Ukrainian literary studies.

Українська історична проза має свою давню традицію. Зацікавлення минулим, переосмислення історичних подій завжди приваблювали не тільки науковців, але й майстрів художнього слова. Письменники постійно зверталися до важливих переломних періодів в історії України, створюючи силою свого таланту й творчої уяви яскраві образи минулих часів.

Серед тих, хто працював у жанрі історичної художньої прози, вагоме місце посідають П. Куліш, М. Костомаров, І. Нечуй-Левицький, А. Чайковський, А. Кашенко, З. Тулуб, Б. Лепкий, Ю. Косач тощо. Цей список продовжують письменники другої половини ХХ – початку ХХІ століть: І. Білик, М. Вінграновський, Л. Костенко, П. Загребельний, Р. Іваничук, В. Малик, Д. Міщенко, Ю. Мушкетик та інші.

Історичний жанр сьогодні переживає своєрідне відродження. Причиною цього є його здатність відчувати зміни, які постійно відбуваються в соціумі. Відтворення новацій додає історичній прозі нових властивостей, а це, своєю чергою, інтенсивно формує елементи жанрової структури. Українські письменники-сучасники радують нас історичними романами, дійсно захопливими й цілком

різними за тематикою: С. Зінченко, А. Кокотюха, Брати Капранови, П. Сорока, С. Карюк, В. Шкляр, П. Лущик та інші.

У жанрі історичного роману останні роки досить активно працюють і жінки-письменниці: М. Магіос, О. Забужко, Н. Доляк, Т. Белімова, С. Талан, О. Компанієць, В. Мастерова та ін.

Загальноприйнятною є думка, яку свого часу висловив Д. Пешорда: «...ми можемо вважати роман історичним за реалізації таких умов: 1) твір має бути романом, тобто відповідати основним вимогам романного жанру в цілому; 2) твір мусить містити певне ставлення до часу або ж певну концепцію історичного часу; 3) твір має бути в тематичному плані обов'язково пов'язаний із певними історичними подіями минулого, поміщаючи в них окремі людські долі [Пешорда 2001: 4].

Б. Хотимський головним складником історичного роману вважав документалізм. Це твердження породило чимало полемік й дискусій щодо співвідношення факту та вимислу.

На думку М. Сиротюка, найважливішим композиційним елементом художнього твору є історична правда, котра «народжується завдяки різноманітним судженням із певною мірою достовірності, які проходять «обробку» індивідуальним поглядом митця слова». Л. Король зазначає, що художня правда – це переконливо змальований світ. Вона не обов'язково повинна бути схожою на дійсність, але змушена обов'язково відповідати її сутності.

Якщо ж говорити про загальне визначення історичного роману, то його розглядають як «твір, побудований на історичному сюжеті, що відтворює у художній формі якусь епоху, певний період минувшини» [Літ-знавч. словник 2007: 596].

Натомість автори сучасних класифікацій історичних художніх творів спираються, переважно, на тематику твору та художньо-композиційну структуру текстів.

Майстриня сучасної романної прози, письменниця із загостреним відчуттям соціальної несправедливості, золота душа – так називають Валентину Мастерову, яка плекає слово. Живе так, як пише: просто, глибоко переймаючись долею духовно сильної, талановитої, а не обділеної щастям-долею української людини.

До створення роману «Тобі скажу» надихнула любов до історії та людини. Цю ідею не одразу вдалось втілити в життя. Матеріали для створення роману письменниця накопичувала майже 16 років.

Валентина Мастерова зазначає: «Це багаторічні дослідження. Велика робота, яка розповідає про наше чернігівське князівство, яке було дуже великим, дуже потужним. Про синів Ярослава Мудрого, про синів чернігівського князя Святослава Ярославича. Це цілий букет чернігівських князів, дивовижних людей, розумних» [Мастерова 2020: 5].

Роман Валентини Мастерової «Тобі скажу» вийшов з друку в «Парламентському видавництві» м. Києва на початку 2020 року. Події, описані на сторінках роману, переносять читача у далеке минуле історії Русі - XI століття, розповідають про життя і боротьбу руських князів, про їх велич і трагедію.

Письменниця каже: «Є теми, які обираєш не ти, а які обирають тебе. От прийшов князь Олег і став переді мною. У мене в голові звучали цілі фрагменти тексту. Сиджу й чую: хропуть коні, йдуть степом. Тоді я зрозуміла, що ця тема мене вже не полишить» [Мастерова 2020: 4].

Головний герой роману - Олег Святославич - син Київського князя Святослава, онук Ярослава Мудрого, князь Чернігівський, Тмутараканський, вигнанець з отчої землі, зраджений і проданий родичами у рабство грекам: *«Зовні похмурий, не говіркий, ніби щось боліло. А так*

боліло. Давно боліло. Звідтоді як не стало волі. Ні, не тут, на чужій землі, а там – на рідній» [Мастерова 2020: 20]. Літописці називають його «Гориславичем», звинувативши в зраді. Дослідивши велику кількість історичних матеріалів і проаналізувавши факти, письменниця переконливо доводить, що це не зовсім так. Олег - нікого й нічого не зраджував. Князь лише бореться за свої права, несправедливість, відстоює своє право на вотчину, свою честь і правду: «...без правди не буває волі, а моя правда на Русі... я народився на руській землі» [Мастерова 2020: 194], - таку відповідь почув патрицій на пропозицію залишитися у Цареградї. Зрадник так не скаже.

У романі «Тобі скажу» ми бачимо Олега останнім лицарем Русі, що виділяється серед своїх братів військовим талантом, лицарською вдачею та непокрою владним родичам: «На дев'ятий день Володимир Всеволодович змушений був вивести воїнів на бій, хоча про те швидко пожалкував – передові Олегові ряди відразу їх зім'яли й потіснили... То була кривава січ...» [Мастерова 2020: 177]. Всеволод побачив, що Олег став зухвалим і владним: «Тепер уже Олег не хотів зустрічатись з послами Володимира, які прийшли до нього у табір просити миру...» [Мастерова 2020: 118].

Багато цікавих фактів знаходимо у романі й про стосунки половців з русичами, і про поєдинок Чернігівського князя Святослава з половецьким ханом Шаруканом, що має під собою історичне підґрунтя: «Хан Шарукан був людиною мужньою, та і його вразила відвага руського князя, що гнав свого коня, немов полягти у нерівній битві. Хан ще не знав поразки і не знав, що таке ніким не приборкана Русь...» [Мастерова 2020: 109]. Після поразки половців, хоч їхні сили переважали «переможений Шарукан схилив голову перед Святославом і віддав йому свій повержений меч» [Мастерова 2020: 109]. Надзвичайно талановито виписано постать волхва Судомисла: «То був глибокий старець, у довгій полотняній сорочці, босий, із

сивою до пояса бородою і сивим волоссям, що спадало йому до плечей... в усій постаті вчувалась якась дивовижна сила» [Мастерова 2020: 200], само поселення язичників, що живуть у глибині лісу, виокремлено від зовнішнього світу, але в гармонії з природою: «... зупинились перед величезною галявиною, на якій по обидва боки стояли дерев'яні хати. Біля них гралися діти, а жінки готували їжу на вогні...» [Мастерова 2020: 199].

Не обійшла письменниця і тему кохання. Про не досить романтичне знайомство Олега і патриційки Феофанії: *«Одного разу Феофанія побачила його зовсім близько. І він побачив, коли з двома невільниками й наглядачем піднімався по воду... Спочатку розгубленість мовби скувала молодого невільника. Та за два кроки від неї князь несподівано посміхнувся і вклонився так, як кланяються вельможі... хоча й був у лахмітті...» [Мастерова 2020: 22], про трагічне кохання Анни й сина половецького хана Ітляра: «А я вже сьогодні знаю, чого хочу і що можу. Що ми з тобою зможемо, коли ти... коли ти не віддаси мене візантійцю...в голосі забриніли сльози... Проклянися, що не зречешся і нікому не віддаси мене, – прошепотіла, знову взяла обидві руки Ільдегіза і притулила до свого серця» [Мастерова 2020: 167], якого виховував князь Олег разом зі своїми синами: «... розумів, що батько не тільки віддав його на виховання другу. Ільдегіз житиме у руського князя за сина, стане братом його синам, щоб потім народ куманів міг спокійно жити із цим великим сусідом...» [Мастерова 2020: 95] про це та багато іншого можна дізнатись на сторінках роману.*

Надзвичайно гостро звучить тема єднання – об'єднання руських земель, про що свідчать неодноразові походи Олега, які закінчувалися як перемогами так і поразками. Тема єднання є актуальною й донині.

Отже, системний аналіз історичної доби, співзвучної новітній українській історії, дав мотиваційне підґрунтя для вибору рушіїв сюжету. Авторка насичує художній текст

колізіями, де відбувається одвічне протистояння особистісного щастя і суспільного. За допомогою героїв роману показано як язичницьке світовідчуття горнеться до християнської душі, де злютовано барви життєдайні й криваві, зраду і прощення, кохання і відчай, смерть і волю.

Майстерно вибудовано сюжет, у якому можна простежити як за владу над територіями втягуються нові й нові покоління. Шляхетна любов до рідної землі трактується як повернення князівської вотчини будь-якою ціною. Неодноразово показано, як берегти і захищати рідну землю і свій народ.

Література

1. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-е вид., виправл., доп. Серія : Nota bene. Київ : вид. Академія 2007. 752 с.
2. Мастєрова В. Тобі скажу : роман. Київ : Парлам. Вид-во, 2020. 280 с.
3. Ніколенко О. Теорія та історія роману. Всєсвітня література. 2007. № 1. С. 22–26.
4. Пєшорда Д. Жанрові модифікації сучасного історичного роману : авторєф. дис. на здобуття наук. ступєня канд. філ. наук : спец. 10.01.06 Д. Пєшорда. Львів, 2001.

Дєнісєук Вікторія Олєгівна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стєльмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 035.01 Філологія. Українська мова та література). Наукові інтерєси: історія української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Тєтяна Пшємиська